

وضعیت‌شناسی عفاف و حجاب در جمهوری اسلامی ایران

نیره قوی*

معصومه امیرلو**

چکیده

یقیناً پایبندی به عفاف و بارزترین مصداق آن حجاب بعنوان حکم واجب دینی و ارزشی اخلاقی واجد پیامدهای مثبت و تاثیر گذار در سلامت، امنیت و رشد و تعالی هر جامعه انسانی و از جمله اولین موضوعاتی که، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بعنوان راهبرد ی کلان در دیدگاه امام خمینی(ره) و در سیاستگذاری، برنامه‌ریزی‌ها و تصویب قوانین مورد توجه قرار گرفت و بدیهی است که، نفس تشکیل حکومت بر مبنای دین اسلام، دلیلی عقلانی است که موجب گردیده الزام به عفاف و حجاب در قوانین جمهوری اسلامی ایران طرح و مقرراتی برای آن وضع شود. این پژوهش درصدد بررسی وضعیت پایبندی به عفاف در چهار دهه بعد از انقلاب اسلامی با احصاء اعم و انواع سیاستگذاری‌ها، برنامه‌ها و اقدامات است تا وضعیت موجود، مقدور و مطلوب پایبندی به عفاف روشن گردد. ضرورت تحقیق پیش رو این است که، علی‌رغم اینکه تشکیل نظام اسلامی موجب شد، زمینه و بسیاری از ملزومات مقتضی برای اجرای قوانین اسلام و از جمله عفاف و حجاب فراهم آید، اما با نگاهی واقع بینانه به وضعیت موجود و چالش‌های پیش رو شاهدیم که هنجارشکنی و عدم پایبندی برخی به عفاف و حجاب در جامعه به شکل هنجار رایج مطرح شده است و بعید نیست اگر چاره‌جویی انجام نگیرد بعنوان یک عرف مقبول نگرینسته شود. بنابراین بازخوانی عفاف در مبانی و سنخ‌شناسی مفهوم عفاف بعنوان حق یا تکلیف و واکاوی اقدامات انجام گرفته برای آگاهی از وضعیت موجود جامعه در پایبندی به دلیل آگاهی از لزوم اصلاح و یا تکمیل در راستای سوق پیدا کردن جامعه به سوی وضعیت مقدور با توجه به ظرفیت‌ها و در چشم‌انداز موسع‌تر به سوی وضعیت مطلوب و راهکارها ضروری می‌نماید. روش پژوهش از نوع کاربردی و از جهت روش توصیفی - تحلیلی است.

واژگان کلیدی

عفاف، حجاب، جمهوری اسلامی ایران، قانون.

ghavi@staff.nahad.ir

*.عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی، قم، ایران.

** .دانش آموخته حوزه علمیه کارشناسی ارشد رشته بیوتکنولوژی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.

f.hasani@nahad.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۰۱

تاریخ ارسال: ۱۳۹۸/۰۴/۲۳

بیان مسئله

در شرایط کنونی علی‌رغم تأکید دین، اخلاق و قانون، ضعف پایبندی به رعایت هنجار ارزشمند عفاف می‌توان گفت با پایبند نبودن برخی به عفاف خصوصاً مصداق بارز آن یعنی حجاب جامعه درگیر چالش‌هایی شده است. بنابر این علاوه بر لزوم توجه عموم مردم، در راستای تحقق بخشی به این اصل مهم و تاثیرگذار، مسئولیت متولیان است که جهت اجرایی شدن هر چه بیشتر سیاست‌ها، برنامه‌ها و قوانین مربوطه با توجه به شرایط، با بروز رسانی و اصلاحات ضروری و مورد نیاز سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات راهبردی و ضوابط از کلیه ابزارها و ظرفیت‌ها اعتقادی — فرهنگی و قانونی، برای زمینه‌سازی در جهت سوق دادن جامعه بسوی وضعیت مطلوب و یا حداقل مقدور در راستای، تعمیق و نهادینه‌سازی این مهم از راهکارهای ارائه شده مدد گرفته شود.

اولین اقدام در موضوع بعد از پیروزی انقلاب، سخنرانی امام خمینی در اسفند ۵۷ بود که فرمودند: «زن‌ها] در وزارتخانه‌ها... با حجاب باشند، مانعی ندارد برون کار بکنند، لکن با حجاب شرعی باشند» (امام خمینی، ۶: ۳۳۹). «در اسلام زن باید حجاب داشته باشد، ولی لازم نیست که چادر باشد. بلکه زن می‌تواند هر لباسی را که حجابش را به وجود آورد اختیار کند». (امام خمینی، ۵: ۳۹۴) بر این اساس، طرح موضوع لزوم پایبندی به عفاف و وجوب رعایت حجاب بر اساس مبانی اسلامی در زمره سیاست‌های مهم و زیر بنایی کشور قرار گرفته است. اما علی‌رغم این موضوع، بعضی افراد حجاب را تکلیف شخصی می‌پندارند که در صورت کوتاهی از آن فرد فقط مورد بازخواست الهی قرار می‌گیرد و حتی بعضی آن را تکلیفی اختیاری می‌پندارند — در این خصوص — باید گفت که این موضوع تکلیفی اجتماعی است و می‌تواند مورد بازخواست حکومت قرار بگیرد. زیرا در نظام حقوق اسلامی که اصول تحفظ، مسئولیت متقابل و حتی مسئولیت نسبت به خویش‌ن پذیرفته شده است، زمینه برای جرم انگاری وجود دارد مشروط بر اینکه ادله معتبر فقهی که بیانگر اراده تشریحی خداوند است، مشروعیت جرم قلمداد نمودن بی‌حجابی و در نتیجه مجازات مجرمین را اثبات نماید و فقیهان با استناد به ادله در موضوعات مختلف این قاعده را به عنوان «کل من فعل محرماً او ترک واجباً فللامام تعزیره بما لایبلغ الحد و تقدیره الی الامام» ثابت نموده‌اند. بر این مبنا است که طی قریب به چهار دهه توسط مراکز ذی‌صلاح اقدامات مختلف را شاهدیم که در این مقاله واکاوی و بر این اساس تحلیلی بر وضعیت پایبندی به عفاف در کشور با عنایت به ظرفیت‌های اعتقادی، فرهنگی و تقنینی انجام پذیرفته است.

پیشینه شناسی

با توجه به اینکه پابندی به عفاف و رعایت حجاب یکی از مهم‌ترین احکام در ادیان و همچنین از اصول ارزشمند اخلاقی به‌شمار می‌آید؛ بعد از تشکیل نظام اسلامی در ایران با تأکیدات امام خمینی و دیگر مراجع ذی‌صلاح از جایگاه قانونی برخوردار شد و به دلیل تأثیر و اهمیت آن در مورد ابعاد مختلف آن مانند اینکه چرا و چگونه و چه میزان افراد جامعه به این امر مهم اهتمام دارند تحقیقاتی بعمل آمده است. برخی از مهم‌ترین این پژوهش‌ها عبارتند از، تحقیق با عنوان گروهی که صرفاً به جهت اخلاق اجتماعی و حفظ امنیت، خود را ملزم به رعایت عفاف می‌دانند. (قلی‌پور، ۱۳۸۶)؛ (یزد خواستی، ۱۳۸۶) و گروهی که صرفاً به دلیل الزامات قانونی خود را ملزم به رعایت می‌دانند (بنیانیان، ۱۳۸۹) و گروهی که علی‌رغم وجود مبانی مستحکم دینی و اخلاقی، و همچنین جایگاه و لزوم الزام به آن در قوانین کشور (مهدوی زادگان، ۱۳۸۶) (هادی فاضل، ۱۳۸۶) متأسفانه هیچگونه التزام و پابندی به عفاف و حجاب و خصوصاً رعایت عفت عمومی را ندارند. چند کتاب هم در مورد بررسی عملکرد گروهی که با پشتیبانی از افراد و یا تشکیل گروه‌ها، با برنامه‌ریزی و هدفمند موجبات اشاعه فرهنگ مغایر با عفاف و حجاب و خواستار مقابله با قوانین در این حوزه هستند و با ترفندهای مختلف سیاسی کردن (بنیانیان، ۱۳۸۹)، تشکیک در وجوب این ارزش الهی در دین اسلام چالش‌هایی (ترکاشوند، ۱۳۹۰) و هجمه بر علیه قوانین مصوب در نظام اسلامی در حوزه عفاف و حجاب در جامعه انجام گرفته است. همچنین در مورد چگونگی هماهنگی و انجام وظیفه دستگاه‌های مربوطه هم تحقیقاتی صورت گرفته است (کی‌نژاد، ۱۳۸۵)؛ (صدیق سروستانی، ۱۳۸۶). از جمله دیگر محورهای مورد پژوهش چگونگی کنترل بدحجابی است (محبوبی منش، ۱۳۸۶)

نسبت سنجی عفاف و حجاب

عفاف، یک ویژگی انسانی با جلوه‌های درونی و بیرونی است که در رفتار، گفتار و اندیشه انسان‌ها بروز دارد و بارزترین و زیباترین جلوه و مصداق پابندی به آن، پوشش مناسب داشتن یا با ادبیات دینی رعایت حجاب است. به دیگر بیان نسبت عفاف و حجاب اینگونه است که عفاف یک موضوع عام است و پوشش یا حجاب، یکی از نمادها و یا مصادیق آن است. به دیگر تعبیر عفاف اعم از حجاب است و حجاب اخص از عفاف است. بر این مبنا در مقاله از تکرار واژه حجاب در کنار عفاف خوداری و صرفاً در ادامه از عنوان عام عفاف استفاده خواهد شد.

سنخ‌شناسی حکم یا حق بودن عفاف و حجاب

در نگاه کلان می‌توان دو سنخ دیدگاه را در موضوع مورد بحث بیان کرد. اولین دیدگاه در نظام حقوقی توحید محور اسلام است. با تدقیق در مبانی و منابع دین اسلام در می‌یابیم که «شارع، پایبندی به عفاف و حجاب را در نظام تشریحی خویش به عنوان یک حکم از موقعیتی برخوردار نموده است که اراده مکلف در آن نمی‌تواند دخالت داشته باشد. بلکه شارع با استفاده از اوامر و نواهی مستقیم آن را واجب شمرده و آثار حقوقی خاصی را بر آن بار نموده است» با توجه به ویژگی‌های حق (اسقاط پذیری، و انتقال پذیری) است که شخص می‌تواند از این حق درگذرد و به تبع آن با تنظیم قواعد امره نمی‌شود وی را ملزم به حفظ عفاف و حجاب نمود. اما با اذعان به حکم بودن پایبندی به عفاف و حجاب با در نظر گرفتن آثار حکم از جمله عدم جواز اسقاط، عمومیت احکام برای عموم مکلفان و تبعیت احکام از مصالح و مفاسد، نمی‌توان التزام به عفاف و حجاب را به فرد واگذار نمود یا بر به التزام به آن در مواردی و عدم التزام به آن در موارد دیگر توافق نماید. بنابراین از آنجایی که یکی از مهم‌ترین آثار مترتب بر حکم بودن عفاف و حجاب، لزوم تنظیم قواعد دال بر الزام از ناحیه قانون است با اثبات حکم بودن و یا به دیگر تعبیر تکلیف مدار بودن موضوع مورد نظر می‌توان لزوم جرم انگاری این پدیده را بیان و به آن اذعان نمود

دیگر نگاه‌ها به مقوله عفاف و حجاب برگرفته از نظام‌های حقوقی است که دارای نگاه انسان محوری و فرد گرایی و خود بنیادی عقل می‌باشند؛ این نظام‌ها اصل آزادی را در رفتارهای فردی و اجتماعی انسان جاری می‌دانند و اصل آزادی در رفتارهای مربوط به بدن و رفتارهای مربوط به امور عفاف جریانی می‌یابد، در چنین نظام‌های حقوقی اصل آزادی پوشش نسبت به مردان و زنان جریان دارد. بر اساس این اصل تنها زمانی افراد ملزم به پوشش می‌شوند که موجب اضرار به دیگری یا اضرار به عموم و یا تنافی با ارزش‌های اخلاقی حسنه مورد پذیرش جامعه نشان می‌دهد. اکنون با توجه به این امر باید گفت مرتبه‌ای از حجاب که به عریانی تعبیر می‌شود با اخلاق حسنه مورد پذیرش بسیاری از جوامع در تعارض است. در نظریه توحید محوری که از نظام حقوقی توحید محور با رویکرد خلیفه الهی انسان و معاد گرا نشأت می‌گیرد؛ برخلاف نظام حقوقی انسان محور اصل حقوقی حاکم بر روابط عفاف آزادی نیست، بلکه اصل تحفظ حاکم است و پوشش و حجاب در همه ابعادی که ابتدا اشاره شد باید رعایت شود. نظام حقوقی اسلام در صورت عدم رعایت عفاف در روابط و بی‌بند و باری در روابط جنسی از قواعد کیفری و سیاست جزایی استفاده می‌کند، علاوه بر اصل فوق مسئولیت متقابل دنیوی و اخروی نسبت به یکدیگر هم در اسلام مطرح است که از همین رو امر به معروف و

نهی از منکر مطرح می‌شود.» (حکمت نیا، ۱۳۹۰: ۳۱۴ - ۳۱۸) بر این معناست که این عدم پابندی به عفاف و حجاب با عنایت به این که تکلیف اجتماعی است جرم محسوب می‌شود و بر اساس قوانین، حکومت این افراد را می‌تواند بازخواست کند. نظام حقوقی خدا محور و جوب رعایت به عفاف و حجاب حقی خدایی و غیر قابل اسقاط و یک تکلیف شرعی اجتماعی می‌باشد. بر اساس پژوهش‌های مذکور، ارزشمندی عفاف قابلیت تعمیم به حجاب، بعنوان بارزترین مصداق را واجد است و باید گفت بی‌شک عفاف بدلیل فطری بودن، حکمی واجب در دین و آئین‌های کهن و همواره بعنوان مفهومی ارزشمند و پسندیده و در شمار «بایدهای اخلاقی» در جوامع مختلف بشری بوده است.

مفهوم شناسی عفاف در منابع دینی و اخلاقی

پابندی به عفاف در مهم‌ترین منبع دین اسلام یعنی قرآن، در مفاهیم معنای مختلف به کار برده شده است. در برخی از آیات، شاهدیم که جهت جلوگیری از تجاوز به مال یتیم، توصیه به عفاف ورزیدن می‌شود. مانند آیه (نساء / ۶) و در دسته دیگری از آیات، جهت رام کردن قوه جنسی و سلامت روح و روان از گناه و آلودگی‌ها، عفاف ورزیدن لازم شمرده شده، مانند آیه ۳۲ سوره نور. بنابر این، عفت و پاکیزگی از لمس نامحرم، برای سلامتی روح و جسم لازم و واجب است. کار بست چند گونه عفاف در قرآن، نشان از این است که در اسلام، عفاف، هم حالت درونی است که نقش کنترل کننده و جهت‌دهی را دارد و هم رویه‌های بیرونی دارد که نشانه‌هایش در رفتارها و کنش‌های انسانی اعم از گفتاری و شنیداری و دیداری تأثیر گذار است. از منظر اسلام، پابندی به عفاف یکی از نعمت‌های با ارزشی است که خداوند به طور فطری در اختیار بشر نهاده است، به طوری که برای انسان حصار محکمی ایجاد کرده و از نفوذ بیگانه در آن جلوگیری می‌کند. همچنین پابندی به این ودیعه الهی، بشر می‌تواند از وسوسه‌های شیطانی در امان بماند، سیر تکاملی را طی و به قرب الهی برسد. با بهره‌گیری از تفاسیر برخی از مفسرین از جمله تفسیر المیزان، علامه طباطبایی نزول آیات در قرآن در مدینه (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۱۵ - ۱۶) حکم پابندی به عفاف برای مخاطبان خاص مانند همسر پیامبر و مخاطبان عام مانند زنان مومن و مردان مومن و دیگر مصداق مورد حکم در چند مرحله انجام گرفته است:

اول: ای همسران پیامبر، شما مثل احدی از سایر زنان نیستند، اگر تقوی پیشه سازید، پس در سخن گفتن دلربایی نکنید که بیمار دل به طمع بیفتد و سخن نیکو بگوید. (احزاب / ۳۲)

دوم: ای همسران پیامبر) در خانه‌هایتان بنشینید و مانند جاهلیت قدیم، زینت‌های خود را آشکار می‌کنید. (احزاب / ۳۳)

سوم: چون از همسران پیامبرچیزی می‌پرسید، از پشت پرده بپرسید (احزاب / ۵۳)
چهارم: ای پیامبر! به زنان و دخترانت و زنان مؤمن بگو، مقنعه‌هایشان (روسری‌هایشان) را بر خود
نزدیک کنند. (احزاب / ۵۹)

پنج: به مردان با ایمان بگو! دیده فرو نهند و پاک‌دامنی ورزند که، این برای آنان پاکیزه‌تر است.
(نور / ۳۰)

ششم: به زنان با ایمان بگو، دیدگان خود را فرو بندند و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود
را جز آنچه نمایان است، آشکار نسازند، و باید روسری‌های خود را بر سینه‌های خویش فرو اندازند و...
(نور / ۳۱)

هفتم: و آنانکه (زن و مرد) وسیله نکاح نیابند باید عفت پیشه کنند. (نور / ۳۲)

هشتم: زنان یائسه که امید ازدواج ندارند، باکی نیست. جامه خویش به زمین نهند. (نور / ۶۰)
در توضیح اجمالی می‌توان گفت، آیات مرحله اول، دوم و سوم خاص زنان پیامبر(ص) است.
مرحله چهارم، شامل زنان و دختران پیامبر و تمام زنان مؤمن و مرحله پنجم رعایت عفاف، ویژه مردان
و مرحله ششم، خطاب به تمام زنان است. و در مرحله هفتم زن و مرد باید عفت پیشه کنند و در مرحله
هشتم شاهدیم که به دلیل نبودن علل رعایت عفاف، و چون آن منتفی می‌گردد. در دیگر منبع دین
اسلام، یعنی منابع روایی، در مضمون روایات، میان «شهوة پرستی» و «عفت» تقابل جدی برقرار
است و به همین جهت است که، شهوت پرستان عقیف نیستند. شهوت پرستی در معنای عام،
خواهش نفس و تلاش برای برآوردن آن میل است و عفت در معنای عام، خویشنداری در اطاعت از
خواهش‌های نفسانی است. در واقع رابطه این دو تباین است. در دیدگاه امام حضرت علی(ع) نیز
موضوع عفاف از ارزش واهمیتی ویژه و رفیع بر خوردار است. امام علی(ع) عفاف را به معنی
خویشنداری که در کردار و گفتار آشکار باشد، معنا می‌کنند و می‌فرماید: «العفافُ زهاده» (عفاف،
زه‌دورزی و خویشنداری است. (ری‌شهری، ۱۳۸۵: ۶ / ۳۵۹) و در خطبه ۱۹۳ نهج البلاغه در توصیف
صفات متقین می‌فرماید: «... حاجاتهم خفیفه و أنفُسهم عقیفه ...» (درخواست‌هایشان اندک است و
عقیفه و پاکدامن هستند.) از نظر ایشان، شأن عفت و پاکدامنی حتی فراتر از شأن مجاهد فی
سبیل‌الله است. «ما المجاهد الشهید فی سبیل‌الله باعظم اجراً ممن قدر فَعَفَّ لکاد العقیف ان یکون ملکاً
من الملائکه» (پاداش رزمنده شهید در راه خداوند، بالاتر از پاداش انسان پاکدامنی نیست که توان
انجام گناه را دارد، ولی خود را آلوده نمی‌سازد. انسان پاکدامن نزدیک است که فرشته‌ای از فرشتگان
الهی گردد.) (دستی حکمت، ۴۷۴: ۲۲۹) در نهج‌البلاغه، این واژه‌ها و مشتقات آن به معنای نتیجه،

عفاف، پاکدامنی، حیا، شرم، عفت به صورت مترادف و واژه‌های معادل به کار برده شده است (دشتی، ۱۳۸۰: ۳۱ / ۳۸۱) از جمله موضوعات مشترک در ادیان، وجوب پایبندی به عفاف است و از جمله الگوهای عملی نامبرده شده در کتاب مقدس و قرآن، حضرت مریم(ع) و یوسف(ع) هستند. علاوه بر این منابع در دیدگاه علمای اخلاق، عفاف به معنی عفت و پاکدامنی پیشه کردن است که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. در نظر علمای اخلاق مرجع و ریشه تمام اخلاق نیکو و از جمله چهار صفت، حکمت، شجاعت، عدالت و عفت. زیر بنای اخلاق نیک به‌شمار می‌آید خواجه طوسی، در کتاب اخلاق ناصری، با مینا قراردادن تهذیب نفس، از فضایل چهارگانه اخلاق سخن به میان می‌آورد و می‌گوید: «فضایل چهار بود، اول، تهذیب قوت نظری و آن حکمت است، دوم، تهذیب قوت عملی و آن عدالت است. سوم، تهذیب قوه عصبی و آن شجاعت است، چهارم، تهذیب قوه شهوی و آن عفت است.» (طوسی، بی تا: ۵۸). در مقابل هر یک از این فضایل، رذیله‌ای است که در مقابل عفت، رذیله هرزگی و بی بندوباری است که خودنمایی می‌کند و نتایج سوی بی‌شماری دارد که، مهم‌ترین آن محبت دنیا و گریز از آخرت‌گرایی است. براین اساس، عفاف و مصداق مهم آن حجاب داشتن، یکی از عوامل پیشگیرانه، افتادن در ورطه سقوط برای جوامع از منظر اخلاق است. نتیجه اینکه از نظر اخلاقی، عفت پیشه کردن موجب رساندن اعمال انسان به نقطه تعادل و در نتیجه سلامت و تکامل انسان از نظر روحی و جسمی و نهایتاً، سلامت جامعه است. بدین جهت است که، پیامبر اسلام، بعنوان آخرین پیام‌آور الهی در فلسفه رسالت خود که، رساندن انسان به بالاترین مرتبه کمال در مسیر قرب است، می‌فرماید: «انما بعثت لاتمم المکارم الاخلاق» (ری شهری، ۱۳۸۶: ۳ / ۱۴۹) یعنی، رسالت ایشان کمال بخشی به اخلاق انسانی و از آن جمله عفاف، از طریق تزکیه نفس و زدودن پلیدی‌ها و بیماری‌های روحی است

اقدامات جمهوری اسلامی ایران در حوزه عفاف

فهم کردن اهمیت و جایگاه پایبندی به عفاف در گرو آگاهی از انواع اقدامات ارشادی، فرهنگی، تقنینی، سیاست‌گذاری، اجرایی و نظارتی و گونه شناسی آن و همچنین شناخت مراکز ذی صلاح است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

الف) اقدامات از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۵۹: از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۵۹ مراکز، وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و ادارات اطلاعیه‌هایی به شکل سازمانی و یا بخشنامه‌های داخلی به جهت لزوم رعایت عفاف و حجاب، بعد از سخنرانی امام خمینی در ضرورت رعایت حجاب در نظام اسلامی صادر کردند و بیشتر فعالیت‌ها در قالب فرهنگی - ارشادی در ترویج عفاف و حجاب انجام می‌گرفت.

ب) اقدامات از سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۷۵: اگر چه اکثریت جامعه اسلامی عملاً بر اساس اعتقادات دینی و اخلاقی پایبند این مقوله ارزشمند بودند، اما، همیشه و در همه جوامع واز جمله ایران گر وه‌ها و جمع‌هایی قانون‌گریز هستند که، لازم است صرفاً از طریق الزامات قانونی و ضابطه‌مندی با آنان رفتار شود. به این جهت، با تشکیل دادگاه‌های مبارزه با منکرات، چگونگی مواجهه قانونی با موضوع رعایت و یا عدم رعایت عفاف برعهده این دادگاه، قرار گرفت. اولین قانون از ۱۶ تیر ۱۳۵۹ توسط شورای انقلاب در مراکز دولتی اعلام^۱ شد. به دنبال این مصوبه‌هایی توسط افراد و مراکز ذی‌صلاح و مرتبط دستور العمل‌ها و بخشنامه‌هایی برای فضای عمومی برای عموم مردم و اقلیت‌های دینی و مذهبی صادر و لازم‌الاجرا اعلام شد. با توجه به تحرکات در ایجاد اغتشاش در کشور به جهت صدور این مصوبه، دایره مبارزه با منکرات در همین سال اختاریه را حاوی لزوم رعایت عفاف و عفت عمومی صادر کرد. با آغاز بکار مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۶۰ و اسفند ۱۳۶۲ قانون ویژه مراکز دولتی در موضوع تصویب و در ۱۹ مرداد ۱۳۶۲ ماده ۱۰۵ قانون تعزیرات^۲ با لزوم رعایت عفت عمومی در مجلس تصویب شد. پس از شکل‌گیری دادگاه‌های انقلاب در سال ۱۳۷۵ تبصره ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی، مقررات بیشتری را برای این امر به دلیل شرایط معین^۳ کرد. در این فاصله، ده‌ها قانون صنفی برای مراکز از جمله قانون خط‌مشی و برنامه‌های صدا و سیما در مجلس، تصویب شد. (جدول ۱) بر اساس مبنای مذکور یقیناً دولت اسلامی موظف به اقامه شعایر اسلامی است. تفاوت ریشه‌ای و اساسی دولت اسلامی با دیگر دولت‌ها در این است که دولت اسلامی قبل از هر چیز باید دغدغه اجرای شعایر الهی و احکام و قوانین اجتماعی اسلام را داشته باشد و برای آن‌ها اولویت قائل شود. بنابراین در راس وظایف دولت اسلامی اقامه شعایر اسلامی، حفظ حدود قوانین و فرهنگ اسلامی و جلوگیری از رفتاری است که موجب تضعیف فرهنگ اسلامی در جامعه می‌شود. (مصباح یزدی، ۱۳۸۰: ۶۳) بی‌تردید از جمله بارزترین مصادیق این مهم پایبندی به عفاف است که دولت اسلامی باید بر این امر اقدام نماید.

ج) اقدامات از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴: در این فاصله زمانی، بیشترین رویکرد در کشور سیاست‌گذاری و اجرایی بوده است و نه تقنینی. در این راستا، در تاریخ ۱۴/ ۱۱/ ۷۶ شورا عالی انقلاب فرهنگی، در راستای مأموریت سیاست‌گذاری خود در جلسه ۴۱۳ اصولی را در ۱۶ بند با عنوان «چارچوب اصول و مبانی

۱. در شماره ۱۱۰۳۸ روزنامه کیهان، ۱۳۵۹ در صفحه ۳ مصوبه شورای انقلاب که در آن زمان به منزله قوه مقننه بود، مبنی بر

غیر قانونی بودن حضور بدون حجاب خانم‌ها در ادارات و تمامی سازمان‌ها دولتی چاپ شد.

۲. اگر عفت عمومی و زنانی بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی ظاهر شوند، به ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌گردد.

۳. از ده روز تا دو ماه حبس واز پنجاه هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی.

روش‌های اجرایی گسترش فرهنگ عفاف» را به تصویب رساند و در جلسه ۵۶۶ «راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف»^۱ را تصویب و جهت اجرایی شدن مصوبات «راهکارهای اجرای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»^۲ در شورای فرهنگ عمومی که از شوراهای اقماری، شورای عالی است، تصویب شد.

(د) اقدامات فرهنگی و ترویجی از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۶: علاوه بر، اقدامات فوق می‌توانیم از ابتدای بعد از انقلاب تا تاکنون، می‌توان از صدها برنامه و اقدام فرهنگی در قالب چاپ کتاب، نشریه، نشست‌های علمی و همایش‌ها، برگزاری نمایشگاه، تهیه کلیپ فیلم، شعرو ... نام ببریم که به جهت کثرت و غیر قابل انکار بودن، از ذکر آن به جهت اختصار خوداری می‌شود.^۳

(ه) اقدامات نظارتی بعد از پیروزی تا سال ۱۳۸۵ (غیر متمرکز) و از (۱۳۹۶ — ۱۳۸۶) متمرکز: از جمله مهم‌ترین اقدامات در راستای گسترش فرهنگ عفاف، زدودن رسوبات قانون کشف حجاب رضاخانی و فرهنگ شبه مدرن پهلوی دوم در کشور بود که برخی هنوز هم در پی احیاء آن بوده و هستند. دستیابی به هدف پایبندی به عفاف یا به تعبیر صحیح‌تر زدودن ردائل از جامعه برای آراستن به فضائل حاصل نمی‌شد الا در مرحله اول با نشر و نهادینه کردن آموزهای دینی و اخلاقی و مر حله بعد وضع مقررات مقتضی. که براساس پیشگفته اقدامات مختلف و مقتضی انجام شد. اما با دقت در شرایط و وضعیت جامعه در این مقطع و از سوی دیگر که نظارت بر اجرای مصوبات در قالب قانون و مقررات تا سال ۱۳۸۵ بخشی و غیر متمرکز بود. لزوم توجه جدی تر به موضوع عفاف و حجاب به جهت نظارت بر کلیه اقدامات خصوصاً، مصوبات قانونی را موجب گردید. بر این دلایل بود که

۱. «راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف، در (۴۷) بند در شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۴) به تصویب رسید و ۱۰ وزارتخانه و تعدادی از نهاد غیر دولتی و انقلابی طبق بند (۴۶) مصوبه مز بور مسئول پیاده‌سازی و اجرای این مصوبه شدند.

۲. «راهکارهای اجرایی» در جلسه ۴۲۷ شورای فرهنگ عمومی که از جمله شوراهای اقماری شورای عالی انقلاب فرهنگی است به تصویب رسیده، در این مصوبه سیاست و راهکارهای شورا مبنی بر اولویت قرار دادن موضوع عفاف و حجاب در برنامه دستگاه‌ها، نظارت و ارزیابی عملکرد دستگاه‌های مورد تأکید قرار گرفته است، راهکارهای سلبی و ایجابی و سنت امر به معروف و نهی از منکر از جمله موارد تأکید این سیاست‌هاست همچنین در این مصوبه وظایف و اقدامات دستگاه‌های مختلف قانونگذار و اجرایی و فرهنگی به تعداد (۳۲۸) مورد آمده است. اسامی ده وزارتخانه و تعداد اقدامات ویژه هر یک از آنها عبارتند از: فرهنگ و ارشاد اسلامی (۲۱)، وزارت بازرگانی (۳۱)، آموزش و پرورش (۲۱)، اقتصاد و دارایی (۵)، علوم، تحقیقات و فناوری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی (۱۰)، کار و امور اجتماعی (۵) وزارت کشور (۱۱) مسکن و شهرسازی (۹)، راه و ترابری (۷) و ۱۴ مرکز سازمان غیردولتی و نهاد انقلابی مانند: نیروی مقاومت بسیج (۶)، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۱)، قوه قضاییه (۵)، سازمان صدا و سیما (۳۱)، نیروی انتظامی (۲۱)، سازمان ملی جوانان (۱۴)، سازمان تسلیحات (۱۲)، معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری (۶)، سازمان تربیت بدنی (۱۸)، (۱۰) شهرداری (۱۰)، (۱۱) ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر (۱۱)، (۱۲) سازمان بهزیستی (۵)، (۱۳) مجلس شورای اسلامی (۷)، (۱۴) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی (۹)

۳. برای نمونه کتاب مآخذشناسی پوشش که به توصیف اجمالی کتب، مقالات، طرح‌های پژوهش و پایان‌نامه‌ها در موضوع پرداخته و تعداد قریب به ۳۰۰ جلد کتاب، بیش از ۱۰۰۰ مقاله، ۱۲۰ طرح پژوهشی و ۵۰ پایان‌نامه انجام شده رابه عنوان اقدامات در این زمینه آورده است. (قوی و همکاران، ۱۳۸۸)

مرتبط با موضوع «آیین‌نامه تشکیل شورای نظارت و ارزیابی طرح عفاف و حجاب»^۱ تصویب و به کلیه دستگاه‌ها، مراکز و سازمان‌ها ابلاغ شد. در این بین تعدادی مصوبه نیز در شوراهای اقماری شورای عالی انقلاب فرهنگی و مراکز ذی‌ربط از جمله وزارت کشور به تصویب رسیده که در نمودار شماره ۱ آمده است.

نمودار ۱ - گونه شناسی اقدامات در حوزه عفاف

۱. آیین‌نامه تشکیل شورای نظارت و ارزیابی طرح عفاف و حجاب مصوب ۱۳۸۵/ ۱۲/۱ در جلسه چهارم شورای عالی هم‌اندیشی، هماهنگی و نظارت بر گسترش فرهنگ عفاف و حجاب به منظور سنجش و نظارت بر حسن اجرای مصوبه (۴/ ۵/ ۱۳۸۴) راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف) در شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شد. در این آیین‌نامه این شورا با عنوان، «شورای نظارت و ارزیابی» نامیده می‌شود.

صورتبندی مهم‌ترین، قوانین و سیاست‌های در حوزه عفاف

در این صورت‌بندی، مهم‌ترین قوانین و سیاست‌ها^۱ در خصوص عفاف در سطوح مختلف عمومی

۱. مرجع اصلی قانونگذاری در جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی است، اما با توجه جایگاه ولی فقیه در نظام اسلامی در زمینه مصوبات لازم الاجراء در شوراها و نهادهای انقلابی کشور، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در زمره ضوابط لازم الاجرا محسوب می‌گردد. بدین علت در تحقیق مصوبات شورا در ردیف مصوبات مجلس آورده شده است.

وصنی متناسب با شرایط جامعه اسلامی در جدول شماره ۱ و ۲ و مهمترین مراکز تدوین و تصویب قوانین و مقررات در نمودار شماره ۳ آمده است. نکته قابل توجه اینکه، جدول صرفاً شامل عام‌ترین و مهم‌ترین قوانین است و ده‌ها آئین‌نامه، بخشنامه و دستورالعمل در وزارتخانه‌ها و ... موجود است که به جهت اختصار از ذکر آن خودداری شده است. قابل ذکر اینکه، کلیه موارد مرتبط با مجلس شورای اسلامی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شوراهای اقماری آن، قوه قضاییه و اطلاعات برخی از وزارتخانه‌ها، از سایت این مراکز استفاده شده به همین جهت از تکرار منابع خوداری و همچنین قوانین، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های صادره در اول انقلاب از اسناد موجود گرفته شده است.

جدول شماره ۱. مهم‌ترین قوانین، مقررات و سیاست‌ها، عفاف برای عموم جامعه

<p>- مصوبه شورای انقلاب، قانون رعایت پوشش اسلامی (اطلاعات، ۱۶ / ۴ / ۱۳۵۹ ص ۲، ش ۱۶۲۸۳)، (کیهان، ۱۳۵۹ ص ۳ ش ۱۱۰۳۸)</p> <p>- دادستان کل انقلاب، ماده (۵) اخطاریه دایره مبارزه با منکرات وابسته (رعایت پوشش اسلامی) (کیهان، ۲۲ / ۴ / ۱۳۵۹ ص ۳ ش ۱۱۰۴۳)</p> <p>- دادستان کل انقلاب (دادگاه مبارزه با منکرات، رعایت ظواهر اسلامی (کیهان، ۶ / ۴ / ۱۳۶۰، ص ۴، ش ۱۱۳۱۸)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون تعزیرات ماده (۱۰۵) (۱۸ / ۵ / ۱۳۶۲)</p> <p>- مصوبه قوه قضاییه، رعایت ظواهر شرعی و حجاب اسلامی در محیط کار مورخه (۲۵ / ۹ / ۱۳۶۸) (زارعی پیزدانی، ۱۳۹۰: ۵۳۳)</p> <p>- بخشنامه قوه قضاییه (قانون برخورد قاطع و اعمال اشد مجازات درباره ترویج کنندگان فرهنگ منحط و مغایر با شئون اسلامی، مورخه (۴ / ۳ / ۱۳۷۲) (زارعی پیزدانی، ۱۳۹۰: ۵۳۵)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی (قانون جدید تعزیرات (قانون مجازات اسلامی) تبصره ماده (۶۳۸) (۲۵ / ۶ / ۱۳۷۵)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای (۴ / ۱۰ / ۱۳۷۹)</p> <p>- قوه قضاییه (بخشنامه) جلوگیری از اشاعه منکرات و جرائم منافی عفت عمومی (فحشاء) (۲۲ / ۱ / ۱۳۸۴)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون ساماندهی مد و لباس در سال (۱۲ / ۱۰ / ۱۳۸۵)</p> <p>- مصوبه هیئت دولت (کمیسیون فرهنگ) آیین‌نامه اجرایی قانون مد و لباس (۹ / ۴ / ۱۳۸۷)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون جرایم رایانه‌ای (۵ / ۳ / ۱۳۸۸)</p> <p>- مصوبه وزارت کشور (سیاست‌های کلان در امر گسترش فرهنگ حجاب و عفاف (۲ / ۲ / ۱۳۸۸) که بخشی از مصوبه ستاد صیانت از حریم امنیت عمومی و حقوق شهروندان است و دستور العمل برنامه‌های درون سازمانی مورخه (۱۳ / ۱۲ / ۱۳۹۱) تصویب و ابلاغ شده است.</p>	<p>۱. مصوبات قانونی (مجلس و دیگر مراکز)</p>
---	---

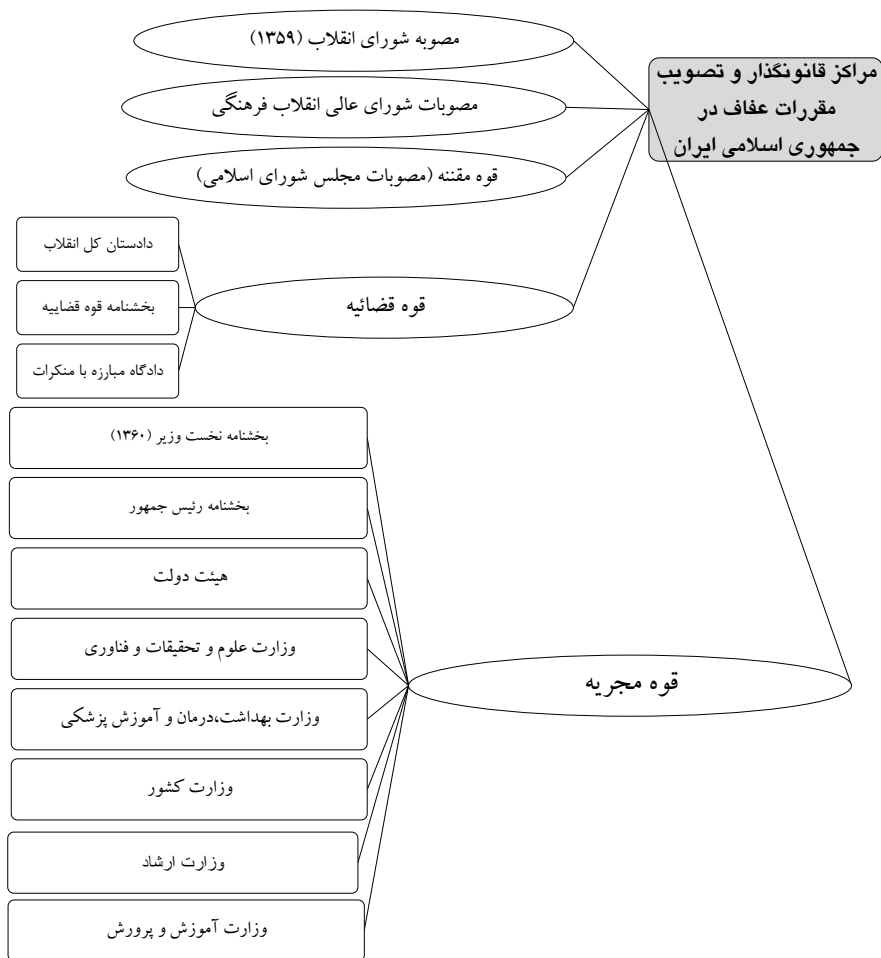
<p>- اصول، مبانی و روش‌های اجرایی گسترش عفاف جلسه ۴۱۳ (۱۴ / ۱۱ / ۱۳۷۶) ۱/ ۲۹</p> <p>- سیاست‌های فرهنگی - اجتماعی ورزش جلسه ۴۱۰ (۹/۴/۱۳۷۶)</p> <p>- اهداف و سیاست‌های کلی فرهنگی برنامه سوم توسعه جلسه ۴۳۹ (بند ۹ - ۱۱) (۱۳۷۷/۱۲/۲۵)</p> <p>- ضوابط نظارت بر نمایش و صدور پروانه جلسه ۴۶۱ ماده ۳ بند ۶ (۱۳۷۹/ ۲/ ۶)</p> <p>- سیاست‌های راهبردی اسلامی شدن مراکز آموزشی، جلسه ۴۶۶ (۱۳۷۹/ ۵/ ۲۵)</p> <p>- سیاست‌های فرهنگی - تبلیغی روز زن جلسه ۵۰۵ (۱۳۸۱ / ۷/ ۱۶)</p> <p>- سیاست فعالیت‌های بین المللی زنان جلسه ۵۱۶ (۱۳۸۲ / ۲/ ۱۶)</p> <p>- منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام ج. ا. ا. (فصل دوم بند الف، فصل سوم بند ب، و بند د) جلسه ۵۴۶ (۱۳۸۳/ ۶ / ۳۱)</p> <p>- راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف جلسه ۵۶۶ (۵/ ۴/ ۱۳۸۴)</p> <p>- راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ و عفاف و حجاب جلسه ۴۲۷ (۱۳ / ۱۰ / ۱۳۸۴)</p> <p>- تشکیل شورای نظات و ارزیابی طرح عفاف و حجاب، مصوبه شورای عالی هم‌اندیشی جلسه چهارم (۱۳۸۵/۱۲/ ۱)</p> <p>- آیین‌نامه تشکیل شورای نظارت و ارزشیابی استانی مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۶/ ۱۱/ ۲)</p> <p>- راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب مصوبه شورای فرهنگ عمومی، (۱۳۸۴ / ۱۰ / ۱۳)</p> <p>- سند بنیادین تحول در نظام آموزشی رسمی و عمومی (بند ۳)، مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی جلسه ۶۹۷ (۱۳۹۰ / ۷ / ۵)</p> <p>- سند دانشگاه اسلامی (راهبرد ۱۴) مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی جلسه ۷۳۵ (۹۲/۴/۲۵)</p> <p>-- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی سند بنیادین تحول در نظام آموزشی رسمی و عمومی (بند ۳ ۱۳۹۰)</p> <p>- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی سند دانشگاه اسلامی جلسه ۷۳۵ مورخ ۹۲/۴/۲۵</p> <p>- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی «مجموعه تکمیلی اقدامات اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب» جلسه ۸۲۰ (۹۸/۶/۱۲)</p> <p>- مجموعه اقدامات عملیاتی برای حفظ و تقویت پوشش و اخلاق حرفه‌ای (پیشنهادی معاونت فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ مصوب جلسه ۳۳۱ مورخ ۹۸/۶/۱۱ شورای اسلامی شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی)</p>	<p>۲. سیاستگذاری (شورای عالی انقلاب فرهنگی و شوراهای اقماری)</p>
--	--

جدول ش ۲ - مهم‌ترین قوانین و مقررات ویژه مراکز و سازمان‌ها دولتی و غیر دولتی، آموزشی

<p>الف) دولتی</p>	<p>- مصوبه شورای انقلاب (قانون لزوم رعایت پوشش اسلامی در ادارات) (اطلاعات ۴/۱۶/ ۵۹/ ص ۳ ش ۱۶۲۸۳)</p> <p>- بخشنامه نخست وزیر رعایت حجاب اسلامی به کلیه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی ۵ ۱۳۶۰/۱/۱، به کلیه واحدهای نخست وزیری (۲۱ / ۴ / ۱۳۶۰) و به کلیه دستگاه‌های اجرایی (۴ / ۲ / ۱۳۶۴)</p> <p>(زارعی پیزادانی، ۱۳۹۰ ص ۷- ۶۸۴)</p> <p>- بخشنامه رئیس جمهور (۱۰ / ۱۲ / ۱۳۶۹)، رعایت پوشش اسلامی به کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، موسسات، شرکت‌های دولتی وابسته به دولت، بانک‌ها و موسسات وابسته به آن‌ها. (زارعی پیزادانی، ۱۳۹۰: ۶۸۹)</p> <p>- مصوبه دادگاه مبارزه با منکرات و نیز مراکز دولتی (کیهان، ۴ / ۶ / ۱۳۶۰ ص ۴ ش ۱۱۳۱۸) -- قوه قضاییه، رعایت ظواهر شرعی و حجاب اسلامی در محیط کار (۲۵ / ۹ / ۱۳۶۸).</p> <p>(زارعی پیزادانی، ۱۳۹۰: ۵۲۳)</p> <p>- مصوبه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، آیین‌نامه نظارت بر نمایش و صدور پروانه نمایش (۲۶ / ۷ / ۱۳۷۱) (زارعی پیزادانی، ۱۳۹۰: ۴۷۹)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون رسیدگی به تخلفات اداری (۷ / ۹ / ۲۱۳۷)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون گزینش معلمان و کارکنان آموزش و پرورش (۱۴ / ۱۳۷۴/۶)</p> <p>- مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش و آیین‌نامه اجرایی پوشش و لباس مدارس جلسه ۶۵۲ (۲۰ / ۵ / ۱۳۷۹) (زارعی پیزادانی، ۱۳۹۰: ۴۲۱)</p> <p>- مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش، راهنمای برنامه تعلیم و تربیت دوره ابتدایی، جلسه ۵ ۳ (۲۷ / ۴ / ۱۳۸۵) (زارعی پیزادانی، ۱۳۹۰: ۴۲۴)</p>
<p>ب) غیردولتی</p>	<p>- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، جلسه ۴۷۷، ضوابط تاسیس و نظارت بر آموزشگاه‌های آزاد هنری (۲۱ / ۱ / ۱۳۸۰)</p> <p>- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، جلسات ۴۷۸ و ۴۸۰، سیاست‌های فرهنگی ج.ا.ا در حوزه مطبوعات (۱۲ / ۴ / ۱۳۸۰ و ۲/۱۸/ ۱۳۸۰)</p> <p>- مصوبه شورای فرهنگ عمومی راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب (۱۳۸۴/۱۰/۱۳)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی و کمیسیون فرهنگی دولت، قانون ساماندهی مد و لباس (۲۳/۱۰/ ۱۳۸۵/)</p> <p>- مصوبه شورای عالی هم‌اندیشی، شورای نظارت و ارزیابی طرح عفاف و حجاب (۱۳۸۵/۱۲/۱)</p>

<p>ج) قوانین مراکز آموزشی</p>	<p>- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی (جلسه ۱۲۱)، آیین نامه حفظ حدود و آداب اسلامی در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی (۱۳۶۶/۵/۶)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی قانون مقررات انتظامی هیات علمی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور (فصل دوم، ماده ۷، بند ۱۲) (۱۳۶۴/۱۲/۲۲)</p> <p>- مصوبه سیاست‌های راهبردی اسلامی شدن مراکز آموزشی، جلسه ۴۶۶ (۱۳۷۹/۵/۲۵)</p> <p>- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی جلسه ۵۷۰ بند ۱ فصل اول و بند ۲ فصل پنجم از سیاست‌های ارتقاء مشارکت زنان در آموزش عالی (۱۳۸۴/۷/۲۶)</p> <p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون انطباق امور اداری و حتی مؤسسات پزشکی با موازین شرع مقدس (۱۳۷۷) مصوبه هیئت دولت جهت تدوین آیین نامه اجرای قانون انطباق (۱۳۸۰/۶/۱۴)</p> <p>- مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی جلسه ۳۵۸، آیین نامه انضباطی دانشجویان (ج ۱۱) ماده ۶ بند د (۱۳۷۴//۵/۱۴)</p> <p>- مصوبه شورای فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی «دستورالعمل آراستگی و شئون فرهنگی و رفتاری در دانشگاه آزاد اسلامی (۱۳۹۷/۶/۱۲)»</p>
<p>د) صنوف</p>	<p>- مصوبه مجلس شورای اسلامی، قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان البسه مخالف با شرع و عفت عمومی سال (۱۳۶۵/۱۲/۲۸) و طبق مصوبه هیئت وزیران در جلسه مورخه (۱۳۶۸/۲/۲۰) تدوین آیین نامه اجرایی قانون انجام گرفت. (زارعی پیزادانی، ۱۳۹۰ ص ۷۶۰)</p> <p>- قوه قضاییه، برخورد قاطع با فروشندگان لباس‌های خلاف شرع (۱۳۷۸/۱۰/۲)</p>

نمودار ۲. مراکز قانونگذار و تصویب مقررات عفاف در جمهوری اسلامی ایران

توصیف و تحلیل

بر اساس آنچه بیان شد وبا بهره‌گیری از نتایج مهم‌ترین پژوهش‌های انجام شده در این موضوع تحلیل وضعیت حوزه عفاف در فرآیند ذیل، قابل تبیین است
 وضعیت مطلوب → وضعیت مقدور → وضعیت موجود

الف) توصیف وضعیت موجود: وضعیت موجود را در شش گروه می‌توان اینگونه بیان نمود.
گروه اول: عموم مردم، به دلیل مسلمان بودن، پایبند قانون الهی عفاف هستند. «جامعه رشد روزافزون دستگاه‌های ارتباطی بیگانه و گسترش ارتباط مستقیم مردم با مراکز تخریب کننده فرهنگ

و عفاف را شاهد است که متأسفانه نسل جوان دارای رتبه بالایی در تأثیرپذیری از این مراکز دارد و عدم پاسخ‌گویی منطقی و متناسب با نیازهای جنسی جوانان در داخل در قالب تشکیل خانواده عامل رشد و توسعه بدحجابی به جای پایبندی به عفاف و حجاب است. در حقیقت رسانه‌ها امروزه به وسیله مهمی برای تأثیرگذاری بر حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی برای ایجاد تغییرات آرام و کم‌هزینه تبدیل شده‌اند. (بنیانیان، ۱۳۸۹: ۲۰۴ - ۲۰۶)

گروه دوم: این گروه صرفاً به جهت اخلاق اجتماعی و حفظ امنیت، خود را ملزم به رعایت عفاف می‌دانند. (قلی پور، ۱۳۸۶: ۲۰)؛ (یزد خواستی، ۱۳۸۶: ۵۶)

گروه سوم: این گروه هم صرفاً به دلیل الزامات قانونی خود را ملزم به رعایت می‌دانند. (بنیانیان، ۱۳۸۹: ۱۳۸ - ۱۴۱)

گروه چهارم: علی‌رغم وجود مبانی مستحکم دینی و اخلاقی، که در پژوهش به آن پرداخته شد و همچنین جایگاه و لزوم الزام به آن در قوانین کشور (مهدوی زادگان، ۱۳۸۶: ۱۶۱ - ۱۹۱)، (هادی فاضل، ۱۳۸۶: ۹ - ۴۴) متأسفانه این گروه هیچگونه التزام و پایبندی به عفاف و حجاب و خصوصاً رعایت عفت عمومی را ندارند و موجبات اشاعه ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی را فراهم می‌آورند.

گروه پنجم: گروهی که با پشتیبانی از افراد ویا تشکیل گروه‌ها، با برنامه‌ریزی و هدفمند موجبات اشاعه فرهنگ مغایر با عفاف و حجاب هستند و خواستار مقابله با قوانین کشور در این حوزه هستند و با ترفندهای مختلف مانند ۱. سیاسی کردن موضوع در جامعه هستند. پروژه سیاسی کردن عفاف و حجاب یک آسیب در فضای کنونی که لازم است با هشیاری با آن، مواجهه کرد. (بنیانیان، ۱۳۸۹: ۲۰۳ - ۲۰۴) ۲. ایجاد تشکیک در وجوب این حکم الهی در دین اسلام چالش‌هایی^۱ ایجاد کرده‌اند (ترکاشوند، ۱۳۹۰: ۶۹۶) ۳. برخی گروه‌ها حمله‌هایی را بر علیه قوانین مصوب در نظام اسلامی در حوزه عفاف و حجاب را باعث گردیده‌اند.^۲

۱. به عنوان نمونه در کتاب «حجاب شرعی در عصر پیامبر» صفحه (۱۰۱۶)، امیرحسین ترکاشوند، آمده است "در این موضوع - پوشش موی سر - نه تصویری که از زنان صدراسلام داریم درست است، و نه احادیث صریحی در مستندات فقهی وجود دارد و نه فقهای نامدار شیعی مانند سید مرتضی، شیخ طوسی، محقق حلی، علامه حلی و ابن ادریس و حکم به لزوم پوشاندن مو توسط زنان مسلمان داده‌اند. حقیقت این است که، از ابتدای تاسیس فقه جعفری و ظهور فقهای بزرگ تا قرن هشتم هجری، کسی از فقهاء هیچ عبارتی درباره: موی سر "لزوم و پوشش" مطرح نکرده است. (ترکاشوند، ۱۳۹۰: ۶۹۶ om Baznagari. blggspot. c و mirvand.persi anbbg.ir)

۲. بعد از پیروزی انقلاب از طرف روشنفکر نماها و گروه‌های فمینیستی، حمله‌های زیادی در داخل و خارج در قالب سخنرانی، مقاله، راهپیمایی در روز جهانی زن (۸ مارس) و به بهانه اینکه حجاب و حضور عقیفانه محدودیت و تضییع حقوق زنان است را، شاهد بوده هستیم.

گروه ششم: مسئولین در دستگاه‌های اجرایی و تقنینی به عنوان امانتدار مردم در مسند مسئولیت قرار گرفته و سیاست‌گذاری، قانونگذاری، اجرا و نظارت بر اجرای قوانین را بر عهده دارند. در شرایط موجود، مراکز و سازمان‌ها و مسئولین، آنگونه که شایسته نظام اسلامی است؛ نظارت بر رفتار، حسن اجرای قوانین، و هماهنگی در اقدامات مقتضی اهتمام لازم را ندارند. در همین ارتباط کی‌نژاد ضمن تأکید کردن بر پرهیز از یک جنبه‌نگری و نگرش یک‌سویه به مسئله حجاب و عفاف زنان اظهار می‌دارد: «وضعیت عفاف و حجاب از ابتدای انقلاب تاکنون دستخوش تغییرات و فراز و نشیب‌هایی شده که عوامل مختلفی از جمله سلیقه‌مداری، افراط و تفریط در امر حجاب، نبود هماهنگی و وحدت رویه میان دستگاه‌های مختلف، نبود برنامه‌های درازمدت و اصولی، ارایه الگوهای متضاد و ضعف معرفت‌جویان و خانواده‌ها از حجاب و فلسفه آن، دخالت داشته است» (رک، کی‌نژاد، ۱۳۸۵). صدیق سروستانی اهم در این خصوص اظهار می‌دارد: «در مسئله حجاب ۵۰ درصد تقصیر متوجه سازمان‌هایی نظیر سازمان تبلیغات اسلامی، وزارت ارشاد و آموزش عالی و ... است که بستر مناسب فرهنگی را فراهم نکرده‌اند... هنجاری که مستمراً شکسته می‌شد از حیثیت یک مسئله می‌افتد... لذا باید حجاب را بازتعریف نموده و قوانین را بازخوانی کنیم. (صدیق سروستانی، ۱۳۸۶: ۲۳)

بنابراین می‌توان گفت وضعیت موجود پایبندی به عفاف، با توجه به ظرفیت‌ها (مادی، معنوی و فرهنگی) وضعیت مطلوب، نیست و یکی از دلایل مهم آن وجود چالش‌هایی در این موضوع خصوصاً در اعمال روش‌هاست. در زمینه چالش‌ها نیروی انتظامی در برخورد با مسئله حجاب، در یک تحقیق علمی دیدگاه فرماندهان انتظامی، مسئولین قضایی، روحانیون در امور جاری ذی‌ربط و گروهی از اساتید دانشگاه‌های تهران بررسی گردید و مشخص شد بین متولیان و مسئولین جامعه در رابطه با کنترل بدحجابی و حدود حجاب، وحدت نظر وجود ندارد و متولیان و مسئولین ذی‌ربط در رابطه با کنترل بدحجابی معتقدند که قانون از شفافیت لازم برخوردار نیست و بین قوانین موجود و نیاز جامعه هماهنگی وجود ندارد. از جمله نتایج دیگر تحقیق مذکور عبارتند از:

۱. بین دیدگاه‌های گروه‌های مذکور در زمینه برخوردهای سلیقه‌ای با پدیده بدحجابی و ابهامات قانونی هم‌پوشانی وجود دارد.

۲. در زمینه نوع مجازات، گرایش‌های مطرح شده عمدتاً به سمت کاهش سخت‌گیری است.

۳. اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان ضمن موافقت با مسئله بدحجابی به عنوان یک پدیده فرهنگی تأکید کرده‌اند که کنترل آن نیز باید به شیوه‌های فرهنگی انجام شود.

۴. ۹۵/۱ درصد مسئولین قضایی، ۹۲/۵ درصد روحانیون، ۸۷/۱ درصد فرماندهان انتظامی و ۷۶/۵ درصد دانشگاهیان مورد مطالعه معتقدند که ناجا می‌بایست از طریق روش‌های ارشادی و آگاهی

دهنده اقدام نماید.

۵. بالاخره این که اکثر پاسخگویان، اعتقاد خود را به عدم وحدت نظر میان مسئولین و متولیان جامعه در رابطه با کنترل بدحجابی، ابراز داشته‌اند (محبوبی منش، ۱۳۸۶: ۱۱۹) همچنین رفیع‌پور در تحقیق خود نشان می‌دهد که فشار هنجاری و کنترل درونی که در زمینه رعایت حجاب در سال‌های ۶۵ وجود داشته در سال ۷۱ بسیار کاهش یافته است و همچنین احترام به زنان با حجاب نیز پایین آمده است؛ چرا که «وقتی ارزش‌های یک جامعه تغییر کند و از ارزش مذهبی به طرف غیرمذهبی برود، یعنی ارزش‌های مذهبی از نظر اجتماعی بی‌ارزش می‌شوند، طبعاً دارندگان سبیل‌های آن (از جمله حجاب) نیز از نظر افراد کم یا بی‌ارزش می‌شود» (رفیع‌پور، ۱۳۷۶: ۱۶۶). از جمله نتایج تحقیق کاشانی در مورد چگونگی نگرش نسبت به افراد چادری نشانگر نداشتن دید خوب ۲۷/۲ افراد در این موضوع است. (کاشانی، ۱۳۸۷: ۲۷۴)

ب) وضعیت مقدور یا ممکن: در توصیف وضعیت موجود سه گروه اول، اگر چه به دلایل مختلف و بعضاً مبانی متفاوت، پایبند به عفاف و حجاب هستند و در محیط اجتماعی هم عامل ناهنجاری نیستند؛ بلکه با پایبندی به عفاف و حجاب، زمینه‌ساز سلامت و امنیت به‌شمار می‌روند. اما گروه چهارم که نه پایبند به دین و اخلاقند و نه خود را ملزم به رعایت ضوابط و مقررات می‌دانند، لازم است اقدامات بازدارنده را با استفاده از ظرفیت‌های قانونی در اماکن مختلف از جمله دانشگاه‌ها، برای این گروه تدبیر کرد، تا حداقل اگر پایبند به دین و اخلاق نیستند، لاقلاً الزام به قانون را درک کرده و پذیرا شده و همراه با عموم مردم شوند و یا حداقل در جهت مخالف قدم برندارند که موجبات مزاحمت و ناامنی را فراهم آورند، برای این گروه لازم است، در مرحله اول آگاهی بخشی و اقدامات فرهنگی لازم، صورت پذیرد. در مرحله دوم، با عنایت به قوانین عمومی، صنفی و خصوصاً اصل ۸ و رعایت اصل ۳۹ قانون اساسی و دیگر مقررات اقدامات مقتضی، انجام گیرد. و اگر اقدامات انجام شده اثرپذیر نبود؛ الزامات کیفری با رعایت اصل حفظ حیثیت در راستای حفظ عفت عمومی و رفع موانع آن توسط مسئولین اقدام شود. اما گروه پنجم، عاملان ترویج و زمینه‌ساز ایجاد مانع برای پایبندی و حتی دور شدن افراد از این هنجار و ارزش الهی هستند و زمینه رفتارهای ناهنجار و آسیب‌زا را در جامعه فراهم

۱. اصل هشتم قانون اساسی (در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسب به مردم، مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. «و المومنون و المومنات بعضهم اولیا بعض یامرون بالمعروف و ینهون عن المنکر»)
 ۲. اصل ۳۹ قانون اساسی (هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر و..... ممنوع و موجب مجازات است.)

می‌آورند. در واقع این گروه برخلاف دسته‌های پیشین، آگاهند و عاملند و چه بسا مغرض. مواجهه با این گروه، محصور در ابزارهای قانونی است. متأسفانه، واقعیت جامعه امروز ما این است که، این گروه نقش و تأثیر مهمی در ترویج عدم پابندی در ما نحن فیہ را با قالب‌های مختلف با استفاده از فضای مجازی، تصویری و مطبوعاتی دارند که، لازم است آسیب‌شناسی آن در پژوهشی دیگر، انجام پذیرد. اما دسته ششم یعنی سازمان‌ها و مراکز مسئول اجرای اقدامات فرهنگی، سیاستگذاری، قانونی و مسئول نظارت بر حسن اجرای خصوصی قوانین می‌باشند. بدیهی است که، در موضوع مورد بحث، صرفاً اقدام فرهنگی و یا صرفاً اقدام سیاستگذاری و قانونی کفایت نمی‌کند، بلکه انجام توأمان و هماهنگ و هدفمند کلیه این اقدامات است که می‌تواند عامل مؤثر و حتی شتاب بخش برای پابندی را قوت بخشد و عوامل بازدارنده را، تقویت کند. نکته مهم این است که، تاکنون در کشور، متأسفانه ارجاع کار از مسئولین فرهنگی به مسئولین قانونی و احاله کردن مسئولین قانونی به مسئولین فرهنگی در بوجود آمدن شرایط موجود، کاری از پیش نبرده، و نخواهد برد. بلکه لازم است، کلیه مسئولین و دستگاه‌ها، خود را در مقابل وضعیت موجود جامعه مسئول بدانند و به جای احاله وظایف و سربر زدن از ایفای مسئولیت در سبقت کردن به خیر، فرصت را غنیمت شمرند. (البته این بخش از پژوهش نیز، مقاله‌ای مجزا را جهت آسیب‌شناسی عملکرد دستگاه‌های مرتبط می‌طلبد.)

ج) وضعیت مطلوب: وضعیت مطلوب جامعه ما در نظامی دینی اینگونه قابل توصیف خواهد بود که، افراد در آن اعم از زن و مرد پابند به عفاف باشند و زنان آن پابند به حجاب با باورمندی به دین یا باورمندی به ارزش‌های اخلاقی و یا الزام به رعایت ضوابط قانونی باشند تا سلامت و امنیت و تعالی فرد، خانواده، اجتماع در سطوح خرد و کلان آن تضمین گردد.

بدیهی است که جایگاه رفیع انسان با عطایای الهی، اراده و استعداد عقلانی غرض معبود در نظام احسن خلقت را قابلیت تحقق می‌بخشد، بر این مبناست که، در اندیشه متکلمان و فیلسوفان نقش بی‌بدیل عقل و بدنال آن عملکرد ارادی انسان، نقطه تمایز از دیگر موجودات به‌شمار می‌رود. در تعریف عفاف و شخص عقیف گفته شد که، ثمره عفت این است که موجب می‌گردد انسان با بهره‌گیری از قوه عقل بر قوه شهوت غلبه نماید و با ایجاد تعادل بین این قوا، به اوج نقطه کمال انسانی، بتواند راه یابد و در صورتی که قوه عقلانی انسان مغلوب گردد، فرد مغلوب، موجودی غیر عقیف و فردی در قالب انسان ولی، با خوی حیوانی است. به تعبیر امام خمینی (ره) عفت از فطریات. واز جنود عقل است و مقابل و متضاد آن، هتک از جنود ابلیس و جهل است. کسانی که عفت نداشته باشند، آنها شیعه حضرت صادق (ع) نیستند، گرچه خود را شیعه بدانند. کسانی که تبعیت نفس بهیمی

کنند، از حومه تبعیت عقلانی خارجند، تا چه جای آن که به تبعیت الهی متصف باشند و شیعه امام صادق(ع). (خمینی، ۱۳۸۲: ۹۰ — ۲۷۹) اگر عصر کنونی را ما به نوعی بتوانیم، عصر عقلانیت و عقل‌گرایی تعبیر کنیم — چرا که میزان و سنجش خصوصاً برای جوانان با تبلیغات عقل محسوس آن‌هاست نه مبانی و باورهای دینی — نتیجه باید این باشد که، عقل که امروزه مبانی امور قرار گرفته، باید، ما را بسوی خیر و رعایت و پابندی به عفاف در تمامی ابعاد آن رهنمون نماید. اما متأسفانه، علی‌رغم ادعای کاربرد عقلانیت در زندگی عصر کنونی، حرکت در جهت عکس آن در موضوع مورد بحث را شاهدیم و با وجود مبانی محکم دینی و اخلاقی و ضوابط قانونی و حتی قوانین کیفری، گروه‌هایی و افرادی در جامعه در جهت خلاف ارزش‌های دینی و اخلاقی عمل می‌کنند، که لازم است مسئولین با تدابیر و اقدامات توأمان ارشادی و فرهنگی برای گروه‌های توصیف شده مذکور ۱،۲،۳ و با الزام قانونی و اجرای ضوابط و مقررات برای گروه‌های ۴و۵ بیان شده زمینه رفع موانع و ایجاد شرایط لازم و مقتضی را در پابندی و ترویج و نهادینه سازی عفاف، فراهم آورند.

در این مسیر، آنچه مهم‌ترین عامل علاوه بر توجه مردم باید مطرح باشد، اراده و عزم جدی عموم مردم و خصوصاً مسئولین است که به موضوع عفاف بعنوان یک واجب و حکم دینی با جایگاه و الزام قانونی که نقش و تأثیر بسزایی در جامعه دارد بنگرند، نه یک موضوع صرفاً فرهنگی و حاشیه‌ای با برنامه تقویمی و فصلی جهت ارائه گزارش کار به دستگاه‌های نظارتی، بی‌تردید در صورت بی‌توجهی مسئولین به اهمیت موضوع، آسیب‌ها و چالش‌های بسیاری گریبانگیر جامعه خواهد شد و جامعه را در شرایط ورود به بحران اخلاقی قرار خواهد داد. به نظر می‌رسد، توسعه فرهنگ عفاف و حجاب با بکار بستن روش‌های ذیل ما را تا میزان قابل قبولی به سوی وضعیت مطلوب سوق خواهد داد.

الف) روش اقناعی: استدلال عقلی، شرعی و اجتماعی در مورد آثار مطلوب فردی و اجتماعی حجاب. این روش با توجه به اینکه افراد براساس باورها و استدلال خود، الگوهای رفتاری و پوشش را انتخاب می‌نمایند، به عنوان اثرگذارترین روش می‌باشد.

ب) روش ترغیبی: ترغیب و آماده‌سازی فرد برای تغییر رفتار از طریق اصرار و تشویق، آموزش‌های جذاب همگانی از طریق بهره‌گیری از گروه‌های مرجع تأثیرگذار و توجه به ذائقه‌های روان‌شناختی و زیبایی‌شناختی؛

ج) روش تسهیلی: ایجاد تسهیل برای تغییر رفتار از طریق در دسترس قرار دادن رفتار مورد نظر از لحاظ ذهنی و عنی با توجه به الگوهای پوشش ملی، متناسب و سازگار با فرهنگ بومی و رفع هرگونه موانع در این فرآیند؛

د) روش تلفیقی: با بهره‌گیری همزمان سه روش قبلی و تأکید بر جلب مشارکت‌های سه‌گانه عمومی مدنی و دولتی برای مدیریت امنیت عمومی با توجه به لحاظ قرار دادن مواردی از جمله: تعریف مفهومی و تعیین حدود حجاب و بدحجابی به صورت عینی و مصداقی، تشکیل شورای فرابخشی در راستای کنترل ناهنجاری در پوشش، بازنگری در قانون فعلی بدحجابی و تبصره ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی توجه بیشتر به عرف اجتماعی و تفاوت‌های فرهنگی، عدم تحرک جامعه از طریق پرهیز از هرگونه برخوردهای فیزیکی، تنبیهی و مجازاتی، جلب مشارکت نهادها، دستگاه‌ها و مدیریت‌های اجرایی و فرهنگی کشور در زمینه ترویج، تشویق و اقدامات فرهنگی متناسب با پوشش اسلامی؛ کنترل مستمر مراکز تهیه و توزیع البسه زنان و پرهیز از رواج مدهای نامناسب و قرار دادن البسه‌های نامناسب در ویتزین فروشگاه‌ها و بالاخره توجه و دقت مراکز فرهنگی از قبیل صدا و سیمای جمهوری اسلامی و تهیه کنندگان فیلم‌های سینمایی از طریق نظارت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دقت در مورد نوع البسه زنان هنرپیشه و رواج مدهای ناپسند و نامناسب با فضای فرهنگی کشور از طریق فیلم‌های داستانی. (محبوبی منش، ۱۳۸۶: صص ۱۲۹ - ۱۳۰) با نگاه واقع بینانه در راستای تحقق سوق بسوی وضعیت مقدور در کوتاه مدت و در بلند مدت وضعیت مطلوب موارد ذیل بعنوان راهکار پیشنهاد می‌گردد.

راهکارها

براساس تحلیل وضعیت حوزه عفاف در پژوهش، عفاف هم از مبانی محکم دین و اخلاق و هم از جایگاه قانونی برخوردار است. در صورتی که خواهان ایجاد حرکت بسوی وضعیت مطلوب و یا حداقل ممکن با دقت در این ظرفیت‌ها باشیم، راهکارهای برای پایبندی و نهادینه سازی عفاف پیشنهاد می‌شود، از جمله:

— برای جامعه پذیر کردن افراد جامعه در پایبندی به عفاف با مبانی دینی یا اخلاقی و یا الزام قانونی، باید سازمان‌ها و دستگاه‌های قانونی و فرهنگی با ارتباطی هماهنگ و منسجم در برنامه‌ریزی و در عین حال با استقلال در عرصه عمل، بنابر اقتضای گروه‌های مختلف جامعه عمل کنند و هر یک از مراکز، بر اساس مسئولیت و نقشی که باید ایفا کنند، در مرحله اجرا وارد صحنه شوند. همچنین خانواده‌ها، مراکز آموزشی در سطوح ابتدائی تا دانشگاه‌ها، مراکز اداری، سازمانی، نظارتی و رصد باید بر اساس نقش خاص خود در فرآیند نهادینه‌سازی عفاف نقش ایفا کنند.

- با توجه به اینکه، عدم پایبندی به عفاف براساس آنچه گفته شد، هم بر خلاف شرع و اخلاق وهم بر اساس قانون جرم است، لازم است، در ابتدا، با تقویت مبانی معرفتی و شناختی در راستای گرایش و رفتار عقیفانه اقداماتی فرهنگی با شتاب ولی هماهنگ بین مسؤو لین با تعیین الگوی مناسب و

متناسب با شرایط انجام گیرد. در مرحله بعد، در صورت لزوم با دقت و حفظ کرامت، حرمت و حیثیت افراد اقدامات قانونی بر اساس مقررات انجام پذیرد.

- بازنگری در برخی از قوانین خصوصاً قوانین باز دارنده، که متأسفانه از زمان تصویب تا کنون به دلایل مختلف فی نفسه نه تنها باز دارنده نبوده بلکه به دلیل کیفیت اجرا، گاهی بواسطه برخی از گروه‌های نامبرده در تحلیل وضعیت، عامل و بهانه‌ای برای اعتراض و چالش شده است. بنابر اینگه «وجود قطعی تهاجم فرهنگی، وجود افراد معاند و مسئله‌دار در داخل کشور، و کم کاری‌های گذشته در حوزه فعالیت‌های فرهنگی از یک طرف و تأثیر تخریبی بدحجابی در ظاهر جامعه بر موفقیت فعالیت‌های فرهنگی در همه زمینه‌ها از طرف دیگر ایجاب می‌کند که برخورد قانونی در کنار فعالیت‌های فرهنگی پذیرفته شود.

— گس‌نر ش‌ن‌ش‌ریاتی که در تبیین، ترویج، تعمیق عفاف و پوشش مناسب با قوانین شرعی و اجتماعی باشند.

- مهیا کردن زمینه‌های لازم برای ازدواج جوانان از طریق عمل به مصوبات (تسهیل ازدواج آسان)؛

— ترویج الگوهای صحیح و پوشش مؤثر از طریق نشریات، آموزش، رسانه‌ها و ضابطه‌مند کردن پوشش خصوصاً رسانه ملی.

— اختصاص چند ساعت آموزشی درمقاطع مختلف تحصیلی خصوصاً در درس اخلاق در دانشگاه‌های جهت تبیین کارکردهای عقلانی و اجتماعی پابندی به عفاف؛

— در اختیار قرار دادن پوشش متناسب بامحیط آموزشی از طریق فروشگاه‌های زنجیره‌ای در دانشگاه‌ها و فعال نمودن مراکز فرهنگی به جهت ترویج فرهنگ عفاف.

— بازنگری در صورت ضرورت در ساختارهای و برنامه‌های در محیط‌های آموزشی برای به حداقل رساندن اختلاط دو جنس با الویت محیط‌های تفریحی و بهره‌گیری از ابزارهای قانونی برای افراد قانون‌گریز در محیط‌های آموزشی و دانشگاهی؛....

— آسیب شناسی و پیدا کردن خلأهای قانونی، قوانین و ضوابط پوشش در اماکن عمومی، دانشگاه‌ها، و...

— ایجاد تحولات همه جانبه و بنیادین در مدیریت حاکم بر فرآیندهای فرهنگ سازی برای تقویت اعتقادات و باورهای دینی همه اقشار، به ویژه نسل جوان به عنوان اصلی‌ترین دارو (بنیادین، ۱۳۸۹: ۲۱۱)

— نوآوری در فعالیت‌ها برای افزایش میزان اثربخشی و تأثیری که بر اعتقادات دینی جوانان می‌گذارد، پس از تجدید نظر عالمانه در همه فعالیت‌هایی که به صورت خاص برای تقویت فرهنگ

عفاف و حجاب انجام می‌شود.

— ایجادزمینه‌های لازم برای شناخت آثار مثبت و منفی فعالیت‌ها و اقداماتی که در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در تقویت یا تضعیف فرهنگ عفاف و حجاب انجام می‌شود، و پیش‌بینی تمهیدات لازم برای تقویت آثار مثبت و کاهش آثار منفی آن.

— پذیرش ضرورت وضع قوانین و شفاف سازی دستورالعمل‌های درون سازمانی و مراعات دقیق آن‌ها مانند یک داروی آرام‌بخش و محکم برای ایجاد فرصت برای کار فرهنگی.

— اصل قرار دادن بهره‌گیری از ظرفیت‌های دینی و اعتقادی آحاد مردم برای فرهنگ سازی در این امر، و به حداقل رساندن مداخلات سازمان‌ها و نهادهای حکومتی برای دخالت مستقیم در موضوع. — پذیرش اصل ضرورت همراهی همه قوا، وزارت‌خانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها، شرکت‌ها، نخبگان و افراد مؤثر در جریان فرهنگ سازی برای این مسئله، در فرآیندی تقویت کننده و مکمل یکدیگر. (بنیانیان، ۱۳۸۹: ۲۱۱)

— هویت سازی از طریق مساجد، طراحی لباس‌های متنوع و زیبا متناسب با شغل زنان، جلوگیری از زمینه‌سازی برای تهاجم فرهنگی، فرهنگ سازی برای ازدواج آسان و شکل‌گیری نهاد خانواده — طراحی الگوهای پوششی مطلوب، متناسب با سطح نیاز و پرهیز از اصرار و الزام به یک الگو با وجود تفاوت و تنوع ضرورت‌ها و اقتضات.

— نظارت بیشتر بر جنبه‌های فرهنگی اماکنی که قشر نوجوان و جوان در آن حضور دارند (سینماها، ورزشگاه‌ها، سالن‌های ورزشی، مدارس، دانشگاه‌ها، مراکز آموزش آزاد، تالارها، پارک‌ها، قهوه‌خانه‌ها، آرایشگاه‌ها و ...)

— اصلاح نظام آموزشی با هدف اهتمام به رشد شخصیت، بلوغ همه جانبه، پرورش اخلاقی، تقویت هویت جنسی، رشد اخلاق جنسی و آموزش الگوهای تعامل جنسیتی متعلمان. — ایجاد توازن بین فرهنگ دینی و فرهنگ خانواده.

— ایجاد نمایشگاه‌های دائمی که تنوع پوشش‌های مناسب را الگویی و اطلاع‌رسانی کند. (افشار، ۱۳۹۳: ۸۸ - ۸۷)

— در دستور کار قرار دادن تهیه «شناسنامه فرهنگی» برای کارکنان دولت و دانشجویان به منظور ارزیابی کیفیت حضور عقیقانه طبق شناسنامه فرهنگی از بدو ورود دانشجو تا فارغ التحصیلی و حین مدت کار کارکنان

— در اولویت قرار دادن. گروه‌های ویژه (جوانان (دانشجویان)، زنان و کارکنان دولت) در اقدامات:

علت الویت گروه‌های ویژه عبارت است از اینکه، جوانان خصوصاً دانشجویان بعنوان گروهی با کمیت و کیفیت بی‌بدیل و ویژگی‌های خاص و تأثیر گذار در آینده جامعه اسلامی می‌باشند و زنانه جهت استفاده ابزاری در راستای ترویج فرهنگ ضد عفاف با برنامه‌ریزی‌های متعدد، داخلی و خارجی در تیررس هجمه‌های دشمنان هستند. و کارکنان دولت به دلیل ضابطه‌مند واداری بودن محیط کار قابلیت در الویت قرار گرفتن را دارند. -

نتیجه

در کشور بدلیل حاکمیت نظام اسلامی بر مبنای دین و اخلاق مقررات و قوانینی در موضوع پابندی به عفاف وضع شده است. در صورتیکه، به دلیل عمل به دین، یا پابندی به اخلاق یا قانون عموم افراد جامعه خود را، ملزم به رعایت آن بدانند، در جامعه وضعیت مطلوب را خواهیم داشت که در آن صورت عمل به این اصل مهم گامی مؤثر بسوی تحقق نظام اسلامی خواهد بود. اما واقعیت و وضعیت موجود حاکی از چالش‌ها و آسیب‌هایی است که بخش عظیمی از آن، ثمره پابندی نبودن به عفاف در تمامی ابعاد خصوصاً بارزترین مصداق آن یعنی حجاب در جامعه کنونی است که، تلاش برای تحقق مطلوب و یا حداقل وضعیت ممکن را با توجه به ظرفیت‌های اعتقادی — فرهنگی و قانونی، ضروری می‌نماید. بدون شک، این شرایط در جامعه — ما با برنامه‌ریزی دقیق و وسیع از سوی غرب و در قالب جنگ نرم، نامحسوس بوده است. چنان‌که، مقام معظم رهبری فرمودند: «در حال حاضر یک جبهه‌بندی عظیم فرهنگی که با سیاست، صنعت، پول و انواع و اقسام پشتوانه‌ها همراه است، مانند سیلی راه افتاده است، تا با ما بجنگد. جنگ هم جنگ نظامی نیست.» (بیانات ۱۳۶۸/۸) با ادامه این روند، به طور حتم، بحران اخلاقی فعلی غرب گریبان‌گیر جامعه اسلامی ایران نیز خواهد شد و این در حالی است که، یقیناً بحران اخلاقی منشأ بحران در خانواده‌ها و در نهایت بحران در جامعه خواهد بود؛ جمهوری اسلامی که با هدف پیاده‌سازی اسلام بنا شده و آسیب‌ها در جامعه مبتنی بر دین، نباید فرصت ظهور و بروز پیدا کنند. در شرایط کنونی بنابر مطالب پیشگفته علی‌رغم تأکید دین، اخلاق و قانون، ضعف پابندی به رعایت هنجار ارزشمند و پر ثمر عفاف و یا شاید بتوان گفت با کنار گذاردن عفاف توسط برخی افراد و گروه‌ها، جامعه در بخش‌هایی درگیر فساد اخلاقی، اجتماعی و خانوادگی شده است. بنابر این، در صورتی‌که پابندی به عفاف، در اخلاق فردی و اجتماعی به عنوان یک راهبرد و اصل مهم دینی، اخلاقی و قانونی مد نظر مسئولین و عموم مردم باشد، ثمرات ارزشمندی را به دنبال خواهد داشت، که از جمله این آثار سلامت، آرامش و امنیت جامعه و قرب انسان به معبود می‌باشد.

نکته قابل توجه اینکه، به دلیل آثار ارزشمند عفاف که مورد تاکید دین و اخلاق و قوانین در جمهوری اسلامی است، هم بر افراد و هم بر متولیان است که در راستای تحقق بخشی به این اصل مهم دینی، اخلاقی و قانونی با سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در راستای اقدامات راهبردی، از کلیه ابزارها و ظرفیت‌ها مدد گرفته تا، این آموزه ارزشمند را جهت سلامت، امنیت و آرامش جامعه ترویج، تعمیق و نهادینه سازی نمایند. خصوصاً که، تفاوتی بین شرع و قانون در حکومت دینی (ج.ا.ا) نیست و منبع محوری قانونگذاری لزوم حفظ و حاکمیت ارزش‌های دینی است. (اصل ۴ ق.ا.ج.ا) مضافاً بر این مفاد، حکومت اسلامی، توجیه عقلانی و مستحکم برای الزامات در پابندی به عفاف را واجد می‌باشد. به نظر می‌رسد بتوان گفت اگر وضعیت عفاف و حجاب را نسبت به وضعیت دیگر کشورها مقایسه کنیم، وضعیت ما، نسبتاً خوب است، اما در مقایسه با، وضعیت خودمان با توجه به ظرفیت‌های بسیار زیاد و متفاوت قابل قبول و متناسب با ارزش‌ها نیست. سنجش مهم‌تر، وضعیت حجاب نسبت به وضعیت مطلوب است. وقتی وضعیت مطلوب را در نظر بگیریم، بی‌شک، باید از وضعیت کنونی ناراضی و نگران باشیم؛ درباره وضعیت عفاف و حجاب، نگاهی واحد نمی‌توان داشت. چند گونه نگرش درباره وضعیت کنونی وجود دارد. برخی وضع کنونی را تیره و تار ارزیابی می‌کنند و می‌گویند وضعیت حجاب بسیار بد است و همه چیز را از دست رفته می‌دانند. گروه دوم، برخلاف گروه اول، می‌گویند وضعیت خوب است. از نظر آن‌ها حتی مشکلی در این زمینه در جامعه وجود ندارد. به نظر می‌آید ما باید نگاه آرمان‌گرایانه و در عین حال واقع‌بینانه داشته باشیم؛ به این شکل که باید ببینیم، برای رسیدن به بایدهای دینی، در جامعه چه کاستی‌هایی وجود دارد و آیا جامعه ما به مرحله‌ای رسیده که دیگر نمی‌توان بدحجابی آن را درمان کرد؟ اینکه همه چیز را تمام شده بدانیم، نگاهی بسیار بدبینانه و منفی است. در حقیقت، جامعه ما در بحث عفاف و حجاب مشکلاتی دارد که روز به روز بیشتر نیز می‌شود، ولی برای بهبود و رفع آن بیشتر اقدامات به شکل شعاری است و تلاش واقع‌بینانه کمتر صورت می‌گیرد. بدیهی است که ضرورت و لزوم پابندی به عفاف لازمه بقاء، تداوم و اقتدار انقلاب اسلامی در ایران که با هدف احیای ارزش‌های اسلامی و رشد و تعالی جامعه است. هنجارنقش آفرینی مانند عفاف و حجاب را صرفاً تنها با جرم‌انگاری و مجازات نمی‌توان نهادینه کرد. بلکه این مهم نیازمند سیاست‌های همه‌جانبه ترویجی، علمی، فرهنگی و استفاده از تمام ظرفیت‌های فرهنگی - اجتماعی و اعتقادی می‌باشد

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم.
۲. آمدی تمیمی، عبدالواحد، بی تا، *غررالحکم ودررالحکم*، نشر دارالکتاب اسلامی.
۳. اتکینسون، آر. اف، ۱۳۶۹، *درآمدی بر فلسفه اخلاق*، ترجمه سهراب علوی نیا، تهران، مرکز ترجمه و نشر کتاب
۴. افشار، اباذر، ۱۳۹۳، *رسانه ملی و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب*، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما
۵. بندرریگی، محمد، ۱۳۶۲، *فرهنگ جدید عربی - فارسی*، انتشارات اسلامی.
۶. بنیانیان، حسن، ۱۳۸۹، *پوشش اسلامی چالش ها و راه کارها*، چاپ نهال.
۷. پیزادانی، مهدی، ۱۳۹۰، *مجموعه قوانین و مقررات عفاف و حجاب*، تهران مرکز بین المللی ترویج فرهنگ عفاف و حجاب.
۸. توفیقی، حسین، ۱۳۸۴، *آشنائی ادیان بزرگ*، تهران، انتشارات سمت.
۹. جعفری، محمد تقی، ۱۳۸۴، *علم و دین در حیات معقول*، تهران، موسسه تدوین و نشر آثار علامه محمد تقی جعفری.
۱۰. جین هولم و جان بوک، ۱۳۸۴، *زن در ادیان بزرگ جهان*، علی غفاری، تهران، انتشارات امیرکبیر.
۱۱. حر عاملی، محمد بن حسن، بی تا، *وسائل الشیعه*، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
۱۲. حکمت نیا، محمود، ۱۳۹۰، *حقوق و مسئولیت های فردی و اجتماعی زن (نظام حقوق زن / ج ۲)*، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۳. خمینی، روح الله، ۱۳۷۰، *صحیفه امام*، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۴. خمینی، روح الله، ۱۳۸۲، *شرح حدیث جنود عقل و جهل*، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۱۵. داوودی، محمد، ۱۳۸۸، *مبانی و مفاهیم اخلاق اسلامی*، قم، نشر معارف.
۱۶. دشتی، محمد، ۱۳۸۰، *ترجمه نهج البلاغه*، تهران، نشر پیروز.
۱۷. دورانت، ویلیام جیمز، ۱۳۸۵، *تاریخ تمدن*، تهران، انتشارات علمی - فرهنگی.

۱۸. رفیع پور، فرامرزی، ۱۳۷۹، *توسعه و تضاد*، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۱۹. ری شهری، محمد، ۱۳۸۶، *میزان الحکمه*، سازمان چاپ و نشر دارالحديث.
۲۰. *سالنامه زرتشتیان*، ۱۳۷۲، تهران، انجمن زرتشتیان ایران.
۲۱. شلیت، وندی ولی دموس، نانسی، ۱۳۸۸، *دختران به عفاف روی می‌آورند*، قم، دفتر نشر معارف.
۲۲. شلیت، وندی، ۱۳۸۳، *فمینیسم در آمریکا تا سال ۲۰۰۳*، قم، دفتر نشر معارف.
۲۳. صدوق، محمد بن علی، ۱۳۸۵، *من لایحضره الفقیه*، نشر انصاریان.
۲۴. طبرسی، فضل بن حسن، ۱۳۶۵، *مکارم الاخلاق*، ترجمه عبدالرحیم حقیقی بخشاشی و ابراهیم میرباقری، نشر فرهانی.
۲۵. طوسی، محمد بن محمد، بی تا، *اخلاق ناصری*، تهران، علمیه اسلامیة.
۲۶. فاضل، محمدهادی، ۱۳۸۶، «بررسی لزوم و حدود حجاب در فقه اهل تسنن»، *کتاب زنان*، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال دهم، ش ۳۷.
۲۷. فتحعلی، محمود، ۱۳۸۷، *فلسفه اخلاق*، قم، دفتر نشر معارف.
۲۸. قلی پور، آرین، ۱۳۸۶، «نقش دولت در نهادینه سازی حجاب»، *کتاب زنان*، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال دهم، ش ۳۸.
۲۹. قمی، عباس، ۱۳۸۴، *سفینه البحار و مدینه الحکم والاثار*، قم، بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
۳۰. قوی و همکاران، نیره، ۱۳۸۸، *مآخذشناسی پوشش*، معاونت فرهنگی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.
۳۱. *کتاب مقدس*، ۱۳۷۸، انجمن کتاب مقدس.
۳۲. کاشانی، مجید، ۱۳۸۷، *بررسی و شناخت وضعیت حجاب اسلامی دانشجویان در دانشگاهها*، معاونت آموزشی و پژوهشی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.
۳۳. محبوبی منش، حسین، ۱۳۸۶، «تحلیل اجتماعی مسئله حجاب»، *کتاب زنان*، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال دهم، ش ۳۸.
۳۴. محمدی آشنانی، علی، ۱۳۷۸، *حجاب در ادیان الهی*، نشر یاقوت.
۳۵. مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۸۰، *نظریه سیاسی اسلام*، قم، انتشارات موسسه.
۳۶. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۸۲، *اخلاق اسلامی در نهج البلاغه*، قم، ناشر مدرسه الامام علی بن

ابی الطالب.

۳۷. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۶۲، *تفسیر نمونه*، قم، دارالکتب الاسلامیه.

۳۸. مهدوی زادگان، داود، ۱۳۸۶، «تأملی در چگونگی الزام حجاب»، *کتاب زنان*، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال دهم، ش ۳۷.

۳۹. نراقی، احمد، ۱۳۶۱، *معراج السعادات*، تهران، رشیدی.

۴۰. یزدخواستی، بهجت، ۱۳۸۶، «حجاب زنان با رویکرد جامعه شناسی»، *کتاب زنان*، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال دهم، ش ۳۸

نشریه و سایت

۴۱. طلاعات، ۱۶/۴/۱۳۵۹ ص ۲ ش ۱۶۲۸۳.

۴۲. پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله سید علی خامنه ای (www.khamenei.ir)

۴۳. ترکاشوند، امیرحسین، ۱۳۹۰، *حجاب شرعی در عصر پیامبر* (mirvand.persi anbbg.ir) و

(blggspot. com baznagari

۴۴. شورای عالی انقلاب فرهنگی www.iranculture.org

۴۵. قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران www.dadiran.ir

۴۶. کیهان، ۱۶/۴/۱۳۵۹ ص ۳ ش ۱۱۰۳۸؛ ۲۲/۴/۱۳۵۹ ص ۳ ش ۱۱۰۴۳ و ۶/۴/۱۳۶۰ ص ۴ ش ۱۱۳۱۸

۴۷. مجلس شورای اسلامی www.parliran.ir

۴۸. همشهری، ش، ۴۲۶۸، صدیق سروستانی، رحمت الله (۱۳۸۶)، «همه متهمیم».

